

СОЦІОЛОГІЯ КУЛЬТУРИ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК
видання 2-ге, стереотипне

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Львів
«Новий Світ–2000»
2020

УДК 3і6.32 (075.8)

ББК 60.55я73

С 69

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

*А в т о р и : О. М. Семашко, В. М. Піча, О. І. Погорілий,
Л. Т. Ніколаєнко, І. М. Гавриленко, П. В. Голобуцький,
Є. М. Жлудько, Н. М. Цимбалюк, Р. М. Садова.*

Р е ц е н з е н т и :

доктор філософських наук, професор, завідувач відділом соціології культури Інституту соціології НАН України *А. О. Ручка*;
доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри соціології Національного університету культури та мистецтв *В. В. Танчер*;
доктор соціологічних наук, професор Української академії державного управління при Президентові України *М. І. Пірен*;
доктор соціологічних наук, професор Чернівецького національного університету *В. М. Маковецький*;
викладач соціології, директор Львівського училища культури і мистецтв *Н. С. Грицишин*.

С—69 Соціологія культури: Навч. посібник. Видання 2-ге, стереотипне // *О. М. Семашко, В. М. Піча, О. І. Погорілий та ін.*; за ред. *О. М. Семашка, В. М. Пічі* — Львів: «Новий Світ—2000», 2020. — 352 с.

ISBN 966-7827-25-3 «Новий Світ—2000»

На засадах культурології і соціології культури вперше систематизовано для навчальних цілей зміст соціокультурної сфери та її основних галузей (науки, освіти, етнокультурології, вільного часу і дозвілля, книги і читання, музики, театру, художньої літератури та ін.).

Розраховано на студентів та викладачів художніх, культурно-мистецьких, педагогічних вищих навчальних закладів, соціологічних факультетів та відділень університетів і академій. Може бути використаний викладачами соціології і культурології, а також студентами, що вивчають загальні курси «Соціологія» і «Культурологія», практичними працівниками соціокультурної сфери (клубних, бібліотечних та інших культосвітніх установ).

ББК 60.55я73

© *О. М. Семашко, В. М. Піча,
О. І. Погорілий та ін.*, 2020

ISBN 966-7827-25-3 «Новий Світ—2000»

© «Новий Світ—2000», 2020

Передмова

В останні роки в багатьох художніх, культурно-освітніх, мистецьких та педагогічних вищих навчальних закладах України всіх рівнів акредитації, а також на соціологічних факультетах і відділеннях почали вивчати таку галузь соціологічного знання, як “Соціологія культури”. Основна мета вивчення цього курсу – формування у студентів культурологічних знань і світогляду на основі засвоєння основних парадигм культури та аналізу її як соціального феномена.

“Соціологія культури” ставить завдання визначення основних критеріїв професійної культури, виділення соціокультурних і етичних норм діяльності. Оволодіння знаннями цієї дисципліни полегшить розуміння технології службової взаємодії, створить базу для професійної комунікації. Та найсуттєвіше у вивченні соціології культури – це осягнення культурного смислу того виду діяльності, до якої готує студента вищий навчальний заклад.

Навчальний посібник складається з трьох розділів: “Загальні проблеми соціології культури”, “Соціологія базових галузей соціокультурної сфери” і “Соціологія художньої культури”, які охоплюють 18 тем. В першому розділі з’ясовується місце соціології культури в системі соціологічного знання, її зв’язок з іншими галузевими і спеціальними соціологічними теоріями, поняття культури і науки про культуру, предметне поле соціології культури, соціально-практична природа культури та її функцій, питання методології і методів соціології культури, проблеми визначення показників у соціології культури, а також особливості нової соціокультурної реальності в Україні.

У другому розділі розглядаються соціально-культурні проблеми міста та сучасного українського села, проблематики етносоціології та етносоціокультурології, соціології науки, освіти, книги і читання, вільного часу і дозвілля.

Третій розділ охоплює теми, в яких розкривається процес становлення соціології мистецтва та особливості її розвитку в Україні, предмет і сфери соціології художньої культури, соціології естетичного виховання, художньої літератури, музики і театру, як різновидів соціології художньої культури.

В основі вибору тем для висвітлення було покладено соціальне значення тих чи інших соціокультурних феноменів для вищої освіти і виховання певних відносин людини і природи, людини і суспільства, людини і людини. Не вважаючи можливим в рамках учбового курсу проявити прихильність до якоїсь однієї версії або навіть школи (зберігаючи при цьому індивідуальні наукові переваги) і усвідомлюючи неможливість “остаточного” визначення культури, автори розглядають Культуру в

найширшому смислі цього поняття – як зміст суспільного життя і діяльності людей, які створюють різного роду артефакти

Розглядаючи проблемне поле соціології культури, автори спираються на міждисциплінарні підходи, залучаючи зони суміжних наук: історії, культурології, етнопсихології, мистецтвознавства, соціальної психології, філософії, лінгвістики та ін.

Особливість даного видання є широке охоплення питань, що висвітлюються, їх теоретичне обґрунтування і послідовність, яка проводиться у всіх розділах посібника, авторської позиції. В посібнику враховані сучасні теоретичні напрацювання як зарубіжних, так і вітчизняних соціологів культури, використано великий масив соціокультурної інформації. Соціологічних досліджень, проведених у різний час як самими авторами, так і іншими соціологами.

Посібник є колективним твором, до підготовки якого залучились провідні українські фахівці, не лише теоретики, але й практики. Їх творчі доробки добре відомі широкому загалу професорсько-викладацького складу і студентства, пройшли належну апробацію не лише на науково-теоретичних та науково-методичних конференціях, але й в широких студентських аудиторіях провідних навчальних закладів України.

У книзі фігурують найновіші підходи до вирішення теоретичних і практичних проблем. Досить складні питання, як правило, викладені просто і зрозуміло, із певними елементами проблематичного підходу. Найважливіші переваги посібника полягають у тому, що його зміст вибудовано логічно і послідовно, так, що наступні теми спираються на попередні та розвивають їх зміст.

Навчальний посібник і за своєю структурою, і за своїм змістом відповідає вимогам, що ставляться до відповідних навчальних курсів з соціології.

Колектив авторів посібника висловлює надію, що засвоєння його змісту дозволить студентам підвищити рівень свого соціологічного і культурологічного мислення, розібратися в складних теоретичних і прикладних проблемах соціології культури, широко використати набуті знання в своїй практичній діяльності як особистості і фахівця.

Книга буде корисною не тільки тим, хто вивчає соціологію культури, але й тим, хто займається самоосвітою, а також широкому загалу читачів.

Зміст

Передмова	3
Розділ.1. Загальні проблеми соціології культури	5
1.1. Предмет соціології і її галузева структура	5
1.2. Поняття культури і науки про культуру	14
1.3. Предмет соціології культури.....	27
1.4. Соціально-практична природа культури та її функцій	43
1.4.1. Соціально-практична природа культури.....	43
1.4.2. Соціально-практична природа функцій культури	54
1.5. Методологія і методи соціології культури	61
1.6. Проблеми визначення показників у соціології культури	70
1.7. Українська культура в соціальному контексті.....	84
1.7.1. Соціально-історичний розвиток української культури	84
1.7.2. Нова соціально-культурна реальність та розвиток національної культури.....	89
Розділ 2. Соціологія базових галузей соціокультурної сфери	98
2.1. Соціологія міста. Місто як соціокультурний феномен	98
2.1.1. Особливості міста як об'єкта соціологічного та соціокультурологічного дослідження.....	98
2.1.2. Закономірності розвитку і функціонування міста	105
2.1.3. Соціальна структура міста і специфіка міського способу Життя.....	110
2.1.4. Соціально-культурні проблеми урбанізації. Місто як соціокультурний феномен	111
2.2. Соціокультурні проблеми сучасного українського села.....	116
2.3. Етносоціологія, етносоціокультурологія, соціокультурні виміри українознавства.....	123
2.3.1. Етносоціологія, соціологія етнопонаціональних відносин	123
2.3.2. Етносоціокультурні чинники та їх регулятивна функція. Необхідність етносоціокультурології.....	125
2.3.3. Етносоціальна культура як соціально-духовний феномен	127
2.3.4. Українознавство та його соціокультурні виміри	130
2.4. Соціологія молоді. Проблеми соціалізації молоді засобами культури.....	142
2.4.1. Становлення предмета соціології молоді і його особливості. 142	
2.4.2. Базові поняття і категорії соціології молоді	145
2.4.3. Соціалізація молоді засобами культури.....	151
2.4.4. Студентство як соціальна група. Особливості її культурної соціалізації	156
2.5. Соціологія науки	163

2.5.1. Предмет і основні категорії соціології науки	163
2.5.2. Соціологічні проблеми розвитку науки	172
2.6. Соціологія освіти.....	180
2.6.1. Науковий і суспільний статуси соціології освіти	180
2.6.2. Історична еволюція і сучасний стан соціології освіти	183
2.6.3. Актуальні проблеми сучасної української школи	191
2.7.соціологія книги і соціологія читання (соціокультурний та історичний аспекти)	196
2.7.1. Методологічні та соціально-історичні аспекти становлення предмета соціології книги і соціології читання.....	196
2.7.2. Взаємодія книги, читання та бібліотеки як соціокультурний та історичний процес	209
2.7.3. Соціологічний аналіз еволюції українського книгодрукування.....	217
2.8. Соціологія вільного часу	223
2.8.1. Предмет, основні напрями досліджень і категорії соціології вільного часу	223
2.8.2. Зміст основних видів дозвілля і більш піднесеної діяльності, суперечності у сфері вільного часу та проблеми його регулювання і організації	233
2.9. Соціологія дозвілля	238
2.9.1. Становлення соціології дозвілля та її напрями	238
2.9.2. Дозвілля і його соціокультурні характеристики в умовах нової соціокультурної реальності в Україні	246
Розділ 3. Соціологія художньої культури	257
3.1. Соціологія мистецтва і художньої культури (система і процеси) ..	257
3.1.1. Становлення соціології мистецтва та особливості її розвитку в Україні	257
3.1.2. Предмет і сфери соціології мистецтва та художньої культури	263
3.1.3. Суб'єкти художньої культури та проблеми формування молодого покоління митців в Україні	268
3.1.4. Критика як соціохудожній суб'єкт	281
3.1.5. Соціологія естетичного виховання як різновид соціології художньої культури	285
3.2. Соціологія художньої літератури	290
3.2.1. Становлення предмета соціології літератури	290
3.2.2. Соціолітературні розвідки і становлення соціології літератури в Україні	296
3.2.3. Трансформації літературної комунікації (від застою до державної незалежності)	300
3.3. Соціологія музики	310

3.3.1. Предмет і структура соціології музики в історичному розвитку	310
3.3.2. Соціомузична проблематика та її вивчення в Україні.....	317
3.4. Соціологія театру	327
3.4.1. Особливості соціології театру та його досліджень.....	327
3.4.2. Український театр у період соціокультурних трансформацій.....	336
Література	344
Зміст	350